

Ö Z E T

Osmanlılar, beş yüzyıl süreyle egemen oldukları Bulgaristan'da, bazıları bugün hâlâ varlığını koruyan derin izler bırakmışlardır. Bunlar arasında mimarî eserler özellikle önem taşır. Son yüzyıl boyunca Bulgaristan'daki Osmanlı anıtlarının çoğu yıkılıp gitmiştir. Ama hâlâ ayakta kalanların sayısı az değildir. Bunların bazıları Osmanlı mimarisinin önemli gelişim dönemlerine ışık tutacak niteliktedir. Bulgaristan'daki Osmanlı-Türk anıtlarına ilişkin bilgimiz yeterli değildir; bunun bir nedeni, Bulgarların bu anıtların değerlerinin bilincine geç varmaları, bir nedeni de Türk ve Batılı bilim adamlarının bu ülkenin geniş bölgelerini kapsayacak geziler yapmalarının güçlüğüdür.

Bu yazıda, bugüne değin büyük ölçüde bilinmeyen ve Bulgaristan'da modern şehirleşme girişimleri nedeniyle gerekli tedbirler alınmadıkça, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan bazı önemli yapılar ele alınmaktadır. Bunlardan biri, antik çağda kurulan, Orta Çağ'da Bulgar-Bizans sınırında önemli bir kale olan, 14. yüzyıl başlarında Edirne ve Filibe'nin ele geçirilişinin hemen ardından Osmanlı İmparatorluğu'na katılan, 16. yüzyılda tüm halkı Müslümanlardan oluşan, Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği, 1877/78 Türk-Rus savaşında yanıp yıkılan, bugün ise modern bir sanayi kasabası olan Stara Zagora (Eski Zağra) kentindeki Hamza Bey Camii ya da Eski Cami'dir. Savaşların yıkıcı etkisinden kurtulabilen bu yapı, kentin Müslüman Türklerin bir din ve kültür merkezi olduğu günlerin anısını canlı tutan tek belgedir. Yapılışından bu yana çeşitli onarımlar görmüş, özellikle 18. yüzyılda çağın değişik beğenilerine uygun olarak bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikler, özellikle Barok etkisini yansıtmaktadır. Bu cami, II. dünya savaşından önce Babinger'in okumuş olduğu, girişteki yazıttan da anlaşıldığı gibi, Emir Süleyman zamanında, 1408/9 yılında Hamza Bey tarafından yapılmıştır.

Osmanlı mimarisi bakımından olağanüstü bir önem taşıyan bu cami, Bulgar makamlarınca "kültür anıtı" olarak kabul edilmekle birlikte, bugün varlığı tehlikededir. Kent merkezinin modernleştirilmesi nedeniyle, yıkılması için planlar hazırlanmış bulunmaktadır.

Ancak, Bulgaristan'ın Vidin, Filibe, Karlova, Samokov gibi kentlerinde Osmanlı anıtlarının korunması ve restorasyonu için girişilmiş başarılı çabalar, bu değerli yapının korunması için de gerekli işlemlerin yapılacağı umudunu yaratmaktadır.

İkinci anıt, tıpkı Stara Zagora gibi, Orta Çağ'da Bulgar-Bizans sınırında koruyucu bir rol oynayan, 14. yüzyılda Osmanlı egemenliğine geçen ve bugün gittikçe gelişen bir sanayi kenti olan Cambol'deki Eski Cami'dir. Önemine rağmen, hemen hemen hiç bilinmeyen bu cami, II. Dünya Savaşından önce Babinger'in okuduğu, bugün tümüyle silinmiş olan yazıta göre, 1831/32 yılında Aşçızade Ahmed tarafından boyanmıştır.

Osmanlı mimarîsi bakımından bu iki cami ölçüsünde önemli olmamakla birlikte, modernleşme nedeniyle yıkılmaya mahkûm olan iki anıt daha vardır. Bunlar Bulgaristan'daki Osmanlı yönetiminin ilk yıllarında kurulmuş olan Nova Zagora (Zağra Yenicesi) kentindeki Sarıca Paşa Camii ile Hadim Ali Paşa Hamamı'dır. 1877/78 Türk-Rus savaşında minaresi yıkılmış olan Sarıca Paşa Camii'nin yaklaşık olarak 1410 yıllarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Bugün bu camii'nin yerine modern bir otobüs durağı yapılması planlanmıştır. Yapının tarihî önemi bugünkü görünüşünden anlaşılamamaktadır.

Evliya Çelebi'nin 17. yüzyılda sözünü ettiği Hamam ise, Rumeli Beylerbeyi ve daha sonra, II. Bayezid zamanında Sadrazam olan Hadim Ali Paşa zamanında yaptırılmıştır. 15. yüzyıl sonlarına ya da 16. yüzyıl başlarına ait olan bu değerli mimarî yapıt, bugün hâlâ hamam olarak kullanılmaktadır.